

750

७३४६९५

इ. वि. का. राजवाडे संशोधन मंडळ घुळें.

— हस्त लिखित ग्रंथ संग्रह —

ग्रंथ क्रमांक ४७४१वे ७५० (७०६)

ग्रंथ नाम १ योगवासिष्ठ पार

२ सुकाष्टक

विषय म. वेदांत.

(17)

चारो महोषधं काहंकस्य च संसारो विवे
केन विलीयते ६ मीकाणकीं याच विचा
र ओषधे निःशेषजातिभवरो गभापदे
सुणो नियां पूर्ण विवेकभास्कर संसाररा
ती अतिसलुरंसे ७ म० यस्मिन्देशो
हेतलशो नास्ति सुजनपादपः सकला
नीतल छयानतत्र दिवसं वसेत् ६ धी०
रामसुखलवलासमचिककीं सुजनवृ
क्षजयानदिसेसुकीं सककसीतकसा
लिलामये तरिघडिभरितेथअसंनये ७
म० सदासंतो भिगतय यद्यसुपदिशंति
नः यास्येरकथास्तेषामुपदेशाभवंतितः ८
धी० निशिदिनीसुजना भवंताभवे जरिन
शोलतिते आपणासेवं सहजतनु खिच्चा
निघतां गिरा हृदयतो उपदेश धरिबंरा ९
म० सुन्यमापूर्णतातेति मसरप्य मृतायते

(2)

आपसंपदिव्याभाति विद्वज्जनसमागमा
 नृ ८ शून्यपूर्णवित्तुके दिसताहे मय
 तोहि अमृतासमहोय संपदाचगमती
 विपदाहो देखित्यां नयनी ससुमुदावो १०
 मू० क्षानिनामपि चित्तचेलेवला मसुखे
 दितं सखासंसारदुःखार्ताकं यांति शार
 तदा ९ षी० हेसंतवृत्तिवरिजेनखेकते
 सदासमाधितदणेनिराहते संसारदुः
 खातुरसर्वजीवहे कैसेनिपाहातरतेसु
 निश्चये ११ मू० तज्ञानसचशास्त्रार्थ
 स्तद्विज्ञानमखंडितं सखिष्यायविरक्ता
 यसाधोर्यदुपदिश्यते १० षी० तैज्ञान
 सखास्रहितेचजाणे आखंडचातुर्यहिं
 तेचमाने जेकाविरक्तनिजशिष्यवर्षा
 केला महानुग्रहरामराया १२ मू० उपदे
 शक्रमो रामव्यवस्था मात्रपालनं एते

(3)

स्तु कारणं शुद्धां शिष्यप्रदौककेवलं ११
टी० गुरुपदेशकैतन्नात्रतत्तता होवाह
णोनिईतुली अगसता क्षपीमतीकार
णहेचिजाणिजे पै शिष्यप्राप्तावलवंतपा
हिजे १३ म० नशास्त्रे नपिगुरुणादृश्य
परमेश्वरः दस्यते स्वाप्तनेवा हास्ययास
याधिया १४ टी० गुरुचेनियोस्युता
पुंहा परमेश्वरतो कदादीसेना आपु
यानिजसद्य बुधिने आपणाअपणनात्र
स्वणे १४ म० सर्वाएव कलाजंतोरनभ्या
ननश्यति श्येज्ञानकलाहंतः स ह्युजा
पिवर्धतो १३ टी० ककासर्वे अभ्याशि
गेजे विशेषं पुंहांते अनभ्यासयोगे वि
साशं तशीहेनके चिकु रूपे आपोउं स
क द्वेधजाल्यां अमर्यादवाटे १५ म० स्व
कंठेपि स्थितं वस्तु यथानप्राप्यते ज्ञानात्

(4)

भ्रमाते प्राप्ते तद्वदात्ता द्वात्तापि गुरुवा
क्यतेः १४ टी० जसाकां ही हं कंटी चिरत
साका अमे नदेखी जे कदापि लुपाका
सवे आठवे देखि जे आप आपे तसा हा
निजात्ता गुरुवाक प्रतापे १५ म० स्वस्व
पतजाने नै जनाय देव वा जितः विषयेषु
सुखं वेति पश्चात् साके विषान् वत
टी० स्वरूप सुख आपुले प्रगठ पूर्णतागे
कदापि न्याहाति जनपाहा करं हि मूठे १६
तर सुखायति विषय सवनिं सादरि ककेत
परिपाक ते सहज ते विषाभा परि १७ म०
बुध्वाप्प संत वैरस्य यः पदायेषु दुःसति व
धाति भावनां भूयो नरो नासौ सगर्दभः
टी० वैरस्य हे विषय केवळकाक विषा स्वा
ताहिं काय आपणा आपुलि प्रतिष्ठा हे
जाणुनि ज रिपु हा विषया सई छि सागा
दभा किति क्षणां नि कराल छी छी १८

नरोद्ःखेनिमज्जति। न किंचिदपि संकल्प्या १

मू० यकिं चिदपि संकल्प्या सुखमक्षय
मश्रुते १७ टी० संकल्पलेराजरिहाह
दयी धरिता तोदुःखसागरिजस्त्रिक च
बुजेनिजातो संकल्पहाजरिकदानक
रिचकां हि ते होय अक्षयसुखं परिपूर्ण
देही १९ मू० यथास्वप्नमहूर्ते स्या संवेस
रशतभ्रमाः तथा माया विलासे यं जाय
ते जागृतिभ्रमः १८ टी० मू० हर्षे च शिव
प्या नव र्शिरता चि पठे वि मृति तिकि हीं
तधवांची तसे केवळ ज्ञान तये विलासे
जगत्स्य महा जाग्रति मा जिभासे २० मू०
यांत सीत कया बु ध्या रागद्वेष विमुक्तया
साक्षिव प्रश्यती देहि जिवितं तस्य शोभ
ते १९ टी० जो अंतरि सीत क्यु धियोगे
दुर्द्वेष रागादिकया वियोगे देहांत साक्षी
स्थितिते चिवागे जिणे तथा चे चि अपूर्व
योगे २१ मू० येन सप्रक परिशातं हेयो

पादेयमुक्षता चितस्यांते स्थितं चितं जी
 वितं तस्य शोभते २० छि० पथार्थं ~~क~~ या
 वसुसिवोक्खुनि सोढुनि घेदेकरण्यासि
 पाणि जोपावलास्यस्थ निजासुधामा जी
 णं तथाचं बहुधंन्यरासा २२ मू० हृदका
 शमात्रस्य विनाशो देहनाशतः अर्थं भू
 तानिशो ~~अ~~ति नष्ट आस्पतिशंकया २१
 छि० ज्याला अहंभावक दोषिवाहि जो ना
 तकेले शं सतिपिकां ही समसुभृतीं सम
 राजताहे जीणतयाचं बहुधंन्यमाये २३
 मू० घटादिषु प्रनलेषु यथाकाशमखं
 उतं तथा देहेषु नक्षेषु देहिनिसु मलेप
 कः २२ छि० तनुं नाशिल्यां प्राक्तनाचं
 निश्चं हृदकाशजेथील तेषंचि आठं
 असेनेणु नीयारउलो कवावो जनिमा
 निति मीचमेलां पाहावे २४ घटास
 टालाजरिभंग होये तथापि आकाशी

(7)
आमंगआहे तेसंशरिरादिकनाशिले
यां विनाशनाहीं निजआप्त राया २५ मू०
नजायते त्रियतेवाक्कचि किं चिकदाचन
जगदिवर्तरूपेण केवलं ब्रह्म जंभते २३
टी० नुपजे नमरे कदापि ही नेचकेन उक्के उ
पाधिनेहिं परिपूर्ण जगदिवर्तितरूपं व
सतो निजमात्रे आपआपें २६ मू० आका
शादपि विस्तिर्ण श्रुध सु शो व्ययः शिवः
यआप्ता सकथे राम जायते त्रियते तधवा २४
टी० नभाहे हनि वा उजा का प सती अतु ह
नि साना व्यये जा नि सती आसा के वकने
दरुपि निजाप्ता कसातो मरे उह्व सांग रामा २
मू० सर्वते कतिदं शातं मादि मध्यांतव जि
त भावाभाव विनिर्मुक्त मिति महासुखी
भव २५ टी० सर्वही व्यापु नीये कलें जें अ
सं आदि मध्यांत हंकां ही ज्या लानसं भा
वनाभावना ग्रासुनिजे छुमे तें स्वयं जाणु

नितेयेरामारमे २८ मू० वरंशरावहस्त
 स्पचांअलागारविधिषु शिक्षार्थमदनं
 रामनमोख्यं हतजिवितं २६ टी० मांगा
 घरीखपरघेउनिकरी शिक्षाठणापोठम
 रोनि सादरी ससं गतीक्षानपवित्रतेशि
 कां परंतु हे मू० जिणे नको नको २९ मू०
 नवाधि । न विषनापतया न्यदपि भूतले
 दुःखा यस्य शरिरस्य मोख्यं मितद्यथा
 नृणां ३० टी० यथा तसिदुःखं सर्वक
 दापिनंदि विषापदे म म तयानवाधि
 देदुःखं सर्वं जसं विषाधिं कोटं ज
 संते जनिदुखनाहीं ३० वसिष्ठसारा
 र्थधरुनिले सा श्लोकप्रतिश्लोकं चि
 देशभाषा तेचिलवेराग्य निरुपणाते
 दाउनि दिल्लें शिव रामनाथें ३१॥ इति
 श्रीमत्पुरम हंसपरिब्राज काचार्य श्री
 म लूणा नंदलक्ष्मी नारायणा लुचरनि

(१)

तं योगवासी वसोर वैराग्य निरूपणं नाम
प्रथमप्रकरणं १ श्लोक २७ टीका ३१ ये
न ४६ ४७ ४७ ४७ सं

श्री गुरुभ्यो नमः वसिष्ठ उवाच संय
मानसः शान्तिमेतिसंसारं ह्यमः मंद
स्पंदतां याते यथाक्षीरमहार्णवाः १ टी०
विवेकयोगे नियमे मनाच्या संसारभ्रान्ति
शान्तिमेति वाचा ह्यमंदरादीवरधीरहतां
क्षीरार्णवाच्चं परिरामनाया १ म० चितो
मेषनिमेषाभ्यां संसारस्यादयक्षयो वा
मनाप्राणसंरोधादनिमेषं मनः कुरु २
टी० मनाच्या निमेषानिमेषं दुवाडे स्वचे
कारसंसार आणिकमांडे लणो निचहे
वासनाप्राणरंधी मनाच्या निमेषा स्वयो
गंचविंधी २ म० अयं हि स्वविकल्पो य
स्वविकल्पपरिक्षयात् क्षीयते दग्धसं

सारो निःसार इत्यसंशयः ३ टी० स्वकि
 येचसंकल्पने संसृतिहे रचे निर्विकल्पे चि
 नाशो निजाये जेका कल्पना रूपसंसार
 जाला अतेव स्व बोधे चि निःसार केला ३
 मू० परिक्षानेन सर्पे चित्रसर्पस्प नष्टु
 ति यथा तथैव संसारः स्थित एवोपशा
 म्पति ४ टी० रज्जुचापिकु यथार्थजाल
 तां सर्पविभ्रम उडं सवेगता ते विभाह
 सुखनिश्चयफावे नाशजे धि लतेषं न
 वपावे ४ मू० पंसा निजमनो मोह कल्पि
 तो दुखव स्मृतः संसार चि सैता के विचा
 रेण विलियते ५ टी० स्वये कल्पि लापे म
 ना मोह हातो अनेका परि दुख के टि सि
 देतो असा विरवे ताक संसार रावो वि
 चार क्षता मार होता पके हो ५ मू० ईदशी
 राम माये यं या स्वनाशे न हर्ष हो न लभ्येत
 स्वभावो स्याः प्रोक्षमाणे व नाश्यती ६

टी० वापाआसि माये आनादि पाहे जिच्या
 अकं हा जन मोहलाहे स्वभावई चानकके
 चिकां हि शोधूं असं तो मुक्ति हुनि नाहि ६
 म० अहोनु चित्र मायेयं तात विश्वविमोहि
 नि सर्वांगप्रोत मप्पाता यथात्तानं नपश्य
 ति ७ टी० विचित्रहे मायिक दस रामा ने
 लं जिणेह जग मोह धाता आंगां गजात्ता
 परिपूर्ण अस्तां कोणी न पाहे मोहराच हि
 स्तां ७ म० यादिदं दृश्यते किंचित्नास्ति
 किमपि ध्रुव यथागंधर्वनगरे यथावारीम
 रुच्छले ८ टी० दीसें दृश्यजे कां हि भौतिक
 जिकें अर शोधितां कां हि हिना हितिकें
 नभासा जिहे जैविगंधर्वराज्ये मृगांबुज
 सेदुरुनि फारसाजें ८ म० यतुनो दृश्यते
 किंचिदंत स्ख मपि किंचन आविनाशंत
 दस्ति हस सदा म्हेति कथ्यते ९ टी० पाहु

लणेतेचिसमस्तपाहें नेदिहुनिंपूर्विचआ
 दकेहें काकत्रयिंज्यासिविनाश नाही
 याअंतरातिरमतिविदेही ९ म० स्वशा
 नदर्पणेस्फारे समस्तावस्तु जातयः ईमा
 स्ताप्रतिबिंबति सरसिवतददुमा १० टी-
 स्वकीयेसंविस्फुर्णास्वदर्पणी नानापरि
 सर्वपदार्थदृशनि पैबिंबल्याभासतिया
 पसेपरिस्फुकोस्वकि सरत्तदीचेतनुजेवि
 साजकिं १० म० सर्गस्त्रिस्पदं मित्रात्ता
 सम्पकृद्व्यो विलीयते उदयेसम्पकृद्व्यो
 द्योतुरज्जासर्पभ्रमो यथा ११ टी० मि जि
 वरेसेंनिचसंसृतिचं निजा मयाला पा
 हाताचेहं स्वचं हादोर एसा ककतां फं
 णीउउं नाहीतंकां सर्पभ्रमजसाचेठ ११
 म० भोगभावनयायाति बधोदाध्य
 मवस्तुजः तपोपशांततायांति बधोज
 गतितानवं १२ टी० भोगभावधरितां

विषयाचा बधतासबकयेतत्रिवाचा
 हास्यभावजरिवालयेपावे बधताजेधि
 लतेचलपावे १२ म० मनःसंपद्यतेत
 स्मामहतःपरमात्मनः सुस्थिरादस्थिरा
 कारं तरंगईववारिधे १३ टी० याअंतरा
 सांतरिहुनिकल्पना होतीचउतेईवजा
 हालामना जैसा पाहासु स्थिर पाणिंयातु
 नी तरंगतक्का कउठक्षण क्षण १३ म०
 यस्वयंस्वेरमेवाशु संकल्पयतिनिसृष्टः
 तेनेयमिंदुजालजीर्जगतिप्रवितंन्यते १४
 टी० हाइंदुजौंकिंकस्यकौतुकाणं दविह
 रिजेविंक्रियालिकेनें तैसंस्वसंकल्पवशं
 त्रिपाहे संसारवाटं हरपोनिजाये १४ म०
 यथाबालस्य वेताला मृतिपर्यंतहुः स्वदाः
 तसदेवसदाकारं तथामूर्तेमर्जगते १५

टी० वेताक भीति शिशुलागि आपदे संसाम्
 सूपयंतरजे विदुः खेदे तैसि नृशायेथज
 गदिकल्पना मृगशिते ल्यावरि हीं सुठे
 चिना १८ म० अल्पु पुन्नस्प कनके का
 नके कठके तथा कठके व्यतिरेकास्ति न
 मनाग पिहे मधी १६ टी० जैसा मंद सुव
 र्ण नूपस्व करि हीं भूषणं वर्तता सोम्याला
 गि प्रयत्न फार विक रिहे सां करिने पतां
 तैसा मूठ पुरी सुनागर जगानाना विधा
 देखता मानितो जगक वक स्वपुरुषी द
 वी नसे साखता १९ म० तथा अशस्य पुरा
 गार नगनागं दगो चर ईदशि ईदगे वा
 स्ति नलन्या परामार्थदक १७ अशस्य
 दुस्योद्य मयं अस्या नंद मयं जगत् अंधं
 भुवन गंध स्प प्रकाशं तु स्वचक्षुषाः १८
 टी० आशानियां भवपुरि बहुदुःखे देते

सुशानियांसहजचित्सुखमात्रहोतेअं
 धासिअंधजगजेविसमग्रहोये होठो
 कस्यासककठोकसलोकआहे १० मू०
 यथाविश्रुध आकारो सहसेवा भ्रमंउ
 लं भूला विलोयते तददात निहाखिलं ज
 गत् १९ ध० जेसेनिमिकेयोमगर्भ अभाकं
 संवेहोईजे नोशिजे अल्पकाकं तसे सञ्चि
 दानंदआप्तस्वरूपि जगज्जालहाये लये
 आपआप १९ मू० आदिय एव्यतिरेके
 णरस्तयोयनभाविता आदिय एवतेत
 स्य निविकल्पसउच्यते २० ध० सुर्याहु
 नीवेगकरस्मिनाही भासूयतांजेविभा
 नूचिपांही तन्यायहेकल्पननाशुनियां जा
 णंजातांतेस्वये रामराया २० मू० तंतुमा
 नोभवसेवपद्यद्विचारितां आप्ततन्मा
 यमेवेदं तद्विद्विष्यंविचारितं २१ ध०
 पौहता सर्वहिवस्त्रसंपति यथार्थतेके

क्वकृतं तु संगति तैसंचहे विश्वसप्तग्रजे
 तुलें विचारितां चिद्धन मात्रसंचलें २१
 म० विश्वत्रिचि विलासोयं चिसुधाब्धेर
 दंचंति विलीयते चतत्रैव मध्ये कथं तं
 मयः २२ टी० चिसुखाहुनि विश्वतरं
 गा होय उन्नैवलये सुजनागा सा बिना
 प्रकग चित्तनसैहो चिद्विलासजगवास्त
 वपाहो २३ म० यद्यानतो यतो भिन्नाः फे
 नोति हिमबुद्धे वा असनोन तथा भिन्नं वि
 श्व मात्र विनिर्मितं २३ टी० हे विकारज
 किंचे रघुनाथा पाणियाहुनि नके निव डि
 तां ते वि चिद्धन शिवे विणजाने विश्वभि
 न्नक्षणने चिनमाने २३ म० आसनोपि
 तथा विश्व सा सन्ये वलयं वजेत् मृदि
 कुंभोजले विचिकनके कुठलं यथा २४
 टी० विश्वत्रिमयरूपं चिउदेलें चिद्धनां
 तविलया प्रतिनेलें जे वि आपलह रिच
 द्दताति सो नियांत घन भूषणपंडःती २

(१७)

म० आतृशानान्निवर्तते जगन्नाती आ
 तृशानान्निवर्तते रज्ज्वानादहिर्भाति
 तृशानान्निवर्तते २५ टी० आपणानव
 कस्ये जगन्नासे जाणतां चि आपणानग
 नासें दोरसानककतां फणि भीति जाणतां
 उरगविभ्रमजाती २६ म० तस्यादृश्यात्
 तवस्य विस्मयेव स्थितिं गतिं जगत्स्यादि
 श्वरात् रात्रि जगद्भुजं जगवत् २६ टी०
 अदृश्यजे विद्वनतव संभ्रं तु तथा चिया
 चिया विस्मयेणं जगद्भुं होत यिलाभास
 तनेदते चिया सर्प भ्रम जे वि तथा चदोरि
 चा २६ म० स्वल्पजाग्रदसदृपः स्मृतौ जा
 ग्रदसदृपुः मृतिर्जन्मन्यसदृपो मृतौ जन्मा
 प्यसन्मयं २७ टी० स्वल्पं होयल दिके जं व ता
 जागे जाग्रुहिन सियण्यात नवागे ते वि मृसू
 ननात्तनसे हो जन्महि मरणा प्रतिवावा २७
 एवं नसन्नासदिति भांति मात्रं विजृंभ

तं अतुभ्यतयेवाशु किं चिस्वर्वातुभ्यति
 तः २८ टी० रामाजेकायापरिनाहीआहे
 मिथ्याभांतिमात्रहंसयकाये अशिने
 णेजाणिजेतेस्वदीप्ती तं सांराहेस्वान्म
 तीप्रतिती २८ वासिष्ठसारार्थवराधरु
 नी श्लोकाप्रतिश्लोकहिदेशवाणी जग
 नृषापूर्ण निरूपणातें दीळेस्वहस्ती शि
 वरातनाथे २९ ॥ २८ ॥ इतिश्रीमत्प
 रमहंसपरिव्राजकाचार्यश्रीमत्पूर्णानंद
 लक्ष्मीनारायणानुचररचितं बौसिष्ठसा
 रेजगमिथ्या निरूपणनामद्वितीयप्र
 करणं २ ७ श्रीगुरु ॥
 वसिष्ठउवाच तथातुबोधएवैकःस
 र्वाशाटणपावकः प्रोक्तसमाधिशाब्देन
 ननुतुच्छिंमवस्थितिः १ टी० स्वबो
 धवेश्वानरलाडनियां सप्तम आत्मा
 नुनजालुनियां विराजतातो वि
 ताधियागियाविणतानिनरतो कृपे

म० चिदाकार त्रिदं सर्वं जगद्विसेव भावयेत्
 यस्तिष्ठत्युपशांतस्त्वसंब्रह्मकवचसुखी २
 टी० जगज्जालजंजालजंकां हो आह स्वो
 धेचिबर्वाचिदात्माचिपोह विनाशो नि
 अशा विराजेत्सलिला क्षणापूतकाचि
 सुखाचातयात्मा २ म० सर्वावितेपदां लं
 वी पूर्णेदुहि शिराशयः यस्तिष्ठति सदायो
 गी सहेवैते श्वरः ३ टी० सर्वासर्वातीतधा
 मावलंबी पूर्णेदुसाउज्वक विश्वकुंभि आ
 हे नाहीं मासुनि नियमाहे सर्वा महे योगि
 यातोचिपोह ३ म० ब्रह्मोपनिषदंतत्
 भावयन्त्यांतरात्तनि नोदग्निचतुष्टात्मा
 संसारे नावसीदति ४ टी० मथोनि सर्वा
 पनिषद्ब्रुतीतं जंसारतेजाणुनि आपणा
 तं दुस्वी सुखि हर्षविषादघाती तो ५
 येमाचायमनिर्भयं किं ४ म० यथाप

मूळ प्रत पाहण्यासाठी संपर्क

इतिहासाचार्य वि.का. राजवाडे संशोधन मंडळ, धुळे
राजवाडे पथ, गल्ली नं. १, धुळे-४२४००१ (महाराष्ट्र)
दूरध्वनी क्रमांक (०२५६२) २३३८४८
Email ID : rajwademandaldhule@gmail.com